

Величенко Л. О. – ад'юнкт кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1476-2615>

Психологія особистості злочинця як суб'єкта незаконного обігу зброї та боєприпасів

Метою статті є дослідження психології особистості злочинця як суб'єкта незаконного обігу зброї та боєприпасів шляхом встановлення його кримінологічних ознак. Методологія. У процесі дослідження використано як загальнонаукові, так і спеціально-правові методи: порівняльно-правовий, системно-структурний та метод системного аналізу. Наукова новизна полягає в тому, що в статті проаналізовано кримінологічні групи ознак, які характеризують особистість злочинця, що вчиняє незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Аналіз наукових підходів до досліджуваного питання, а також вивчення статистичних даних щодо вчинених злочинів за ст. 263 Кримінального Кодексу (КК) України та кримінальних проваджень зумовили виокремлення соціально-демографічних, морально-психологічних і кримінально-правових ознак особистості злочинця й складання його кримінологічного портрета. Висновки. Вивчення особливостей людини, яка вчинила кримінальне правопорушення, має суттєве значення для встановлення об'єктивної істини під час здійснення досудового розслідування. Без якісного аналізу причин злочинної поведінки особистості неможливо повно та всебічно встановити деталі вчинення злочину, а також довести вину особи у вчиненому діянні. Саме тому визначення типології особистості злочинця, який вчиняє незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, дасть змогу швидко, повно й неупереджено здійснювати якісне досудове розслідування в зазначеній категорії злочинів, а також реалізовувати попереджувальні заходи протидії цьому явищу. Отримані дані можна використати для розроблення рекомендацій щодо протидії злочинам проти громадської безпеки.

Ключові слова: незаконне поводження зі зброєю; особа злочинця; громадянство; вік; судимість.

Вступ

В умовах сьогодення виникла потреба в предметному вивченні особистості злочинця, який вчиняє незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, оскільки зброя часто стає знаряддям учинення злочинів з високим коефіцієнтом суспільної небезпеки. Знання психології особистості, психічних механізмів і мотивів, соціально-психологічних явищ і процесів зумовлюють розуміння злочинної поведінки особи, що сприяє якісній протидії кримінальним правопорушенням.

Кожна людина є неповторною, тому, досліджуючи її індивідуальні ознаки, можна зрозуміти, чому вона мала той чи інший мотив вчинити суспільно небезпечне діяння. Загалом дослідження психології особистості сприяє усвідомленню того, чому за однакових зовнішніх умов і впливів одні люди вчиняють злочин, а інші – ні.

Мета і завдання дослідження

Основною метою зазначеної роботи є дослідження психології особистості злочинця як суб'єкта незаконного обігу зброї та боєприпасів шляхом встановлення його кримінологічних ознак. Задля її досягнення виконано такі завдання: 1) визначено суб'єкт злочину, передбаченого ст. 263 КК України; 2) встановлено соціально-демографічні, морально-психологічні та кримінально-правові ознаки особистості злочинця, який учиняє незаконне

поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Чимало науковців у своїх роботах вивчали питання, що стосуються особи злочинця, серед них В. Голіна, І. Даньшин, О. Джужа, А. Закалюк, А. Зелінський, П. Матишевський, В. Тимошенко тощо.

Окремим аспектам незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, що стосуються особистості злочинця, присвячували свої праці такі вчені, як: К. Гаврилова, В. Голубош, С. Діденко, Є. Кізіменко, О. Клименко, Л. Кулик, М. Майстренко, Н. Міняйло, М. Пінчук, О. Сарнавський, В. Соколовський, О. Тарасенко та ін.

Виклад основного матеріалу

Згідно з ч. 1 ст. 18 КК України, суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого, відповідно до КК України, може наставати кримінальна відповідальність. Як елемент складу злочину суб'єкт злочину наділений певними ознаками, які поділяють на обов'язкові й додаткові. До обов'язкових ознак суб'єкта злочину належать: фізична особа, вік та осудність. Відсутність будь-якої з цих обов'язкових ознак прямо вказує на відсутність суб'єкта злочину. Навіть якщо вчинюються відповідні суспільно небезпечні діяння особою, що не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, або неосудною особою, то такі діяння не визнаються злочинними, адже відсутня обов'язкова ознака

складу злочину – суб'єкт злочину. Відповідно до зазначеного, суб'єкт злочину – це суттєва та необхідна ознака його складу.

Перш ніж розпочати дослідження, зауважимо, що існує неоднозначне формулювання та розуміння таких понять, як «особа», «особистість», «суб'єкт».

Слід пам'ятати, що поняття «суб'єкт злочину» й «особистість злочинця» не є тотожними, вони навіть мають різний обсяг. Поняття «суб'єкт злочину» вужче за поняття «особистість злочинця», воно відображає лише передбачені в кримінальному законі ознаки особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, не зачіпаючи всі її характеристики. Це термін кримінально-правовий, він акумулює юридичну характеристику особи, яка вчинила злочин. «Особистість злочинця» як об'ємніше поняття розкривається через визначення соціальної сутності особи, а також через складний комплекс ознак, зв'язків, відносин, які її характеризують, моральний і духовний світ, спільно з індивідуальними особливостями людини та обставинами навколишнього середовища, що є підґрунтям злочинної поведінки [1, с. 79].

Науковці О. М. Джу́жа та С. В. Горлач зазначають, що особою злочинця є сукупність соціальних і соціально значущих властивостей (поглядів, здібностей, інтересів, потреб, моральних переконань тощо), відносин, що характеризують конкретну особу, яка вчинила злочин у поєднанні з позаособистісними зовнішніми умовами й обставинами – властивостями, відносинами навколишнього середовища [2, с. 16].

Як стверджує С. Ф. Денисов, терміни, що характеризують особу, яка вчинила злочин («суб'єкт злочину», «особа злочинця», «особистість злочинця»), поряд зі своїм загальноживим, універсальним значенням мають певні відмінності та специфічні галузеві значення, зумовлені предметною сферою пізнання відповідної науки, попри те, що родовим поняттям є поняття «особа» [3, с. 152]. Слушною є думка С. В. Криштопа стосовно того, що без вивчення особистості неможливо визначити причини злочинності й методи її протидії [4, с. 499]. Саме тому для ефективності розкриття злочинів існує необхідність у детальному дослідженні та розкритті цього поняття.

Особу, яка вчинила злочин, характеризує значна кількість ознак і властивостей, однак законом закріплено лише ті з них, які обумовлюють здатність особи усвідомлювати свої суспільно небезпечні дії (бездіяльність) і керувати ними, а отже, нести кримінальну відповідальність за вчинений злочин [5, с. 118]. Особа – це конкретна людина, як вказує Л. В. Бойко, яка є особистістю з огляду на її соціальні якості, що формуються в процесі історично конкретної діяльності та суспільних відносин [6, с. 17].

Водночас Ю. В. Биченко зазначає, що особа кримінального правопорушення в кримінологічному вимірі є сукупністю соціально значущих властивостей, зв'язків і відносин, які характеризують людину, винну в порушенні кримінального закону, у поєднанні з неособистими умовами й обставинами, що впливають на кримінальну поведінку [7, с. 8].

Так, І. М. Даньшин та А. П. Закалюк зазначають, що особа злочинця – це сукупність суттєвих й усталених соціальних властивостей та ознак, соціально значущих біопсихічних особливостей індивіда, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають учиненому діянню характер суспільної небезпеки, а винному – властивість суспільної небезпечності, у зв'язку з чим особу притягують до кримінальної відповідальності, передбаченої кримінальним законом [8; 9]. Водночас В. В. Голіна доповнює: «З огляду на загальні уявлення про особу, будь-яка людина, яка усвідомлює свої дії та свідомо поводить себе, є особистістю. Особистістю визнається і злочинець – осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності та визнана винною у вчиненні суспільно небезпечного діяння. Попри свої негативні якості, він залишається учасником суспільних відносин, продовжує взаємодіяти з іншими людьми та суспільством загалом» [10, с. 37].

Поняття особистості злочинця І. М. Даньшин осмислює як: а) особистість індивіда, котрий вчинив конкретний злочин; б) особистість окремих категорій (видів) злочинців (наприклад, убивць, хабарників тощо); в) особистість злочинця взагалі [11].

Дослідник Р. С. Кацавець вказує, що особистість злочинця – поняття про людину, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене законом; виражає її соціальну сутність, зв'язки, відносини, моральне та духовне світобачення у взаємодії з соціальними умовами та психологічними особливостями, що вплинули на вчинення злочину. У літературних джерелах з кримінального права особистість злочинця – це осудна особа, яка досягла на момент вчинення злочину відповідного віку. Тож про особистість злочинця можна говорити лише тоді, коли особа вчинила діяння й це підтверджено вироком суду, що набрав чинності. Поняття особистості злочинця являє комплекс соціально-демографічних, соціально-рольових (функціональних), психологічних ознак. Вони певним чином пов'язані з діяннями, що характеризують суспільну небезпеку та пояснюють причини вчинення злочину [12, с. 89].

Щодо суб'єкта злочину, слушною вважаємо думку С. В. Чорней, яка стверджує, що суб'єкт злочину – це не абстрактне юридичне поняття, яке є поза часом і простором, а людина, що живе в суспільстві й учиняє суспільно небезпечні протиправні дії [13, с. 125]. Відповідно до зазначеного відповідати за вчинене суспільно небезпечне

діяння може тільки фізична особа, людина (громадянин України, особа без громадянства, іноземець), яка має свідомість і контролює свої вчинки. Свідомість, як зауважує Т. В. Матієнко, це функція головного мозку людини, яка полягає у відображенні об'єктивних властивостей предметів і явищ навколишнього середовища, процесів, що відбуваються в ньому, своїх дій, у передбаченні та прогнозуванні їх наслідків, а також у регулюванні взаємозв'язків людини із природою та соціальною дійсністю. Свідомість людини є найвищим рівнем психіки, її виникнення обумовлене трудовою діяльністю в умовах колективного спілкування [14, с. 12].

Дослідник Я. Коркос зазначає, що свідомість – це психічний стан, який характеризується переживанням суб'єктивного досвіду й цілеспрямованою, усвідомленою поведінкою, що забезпечує її підвищену гнучкість і складність [15, с. 15].

На думку П. С. Матишевського, суб'єктом злочину є фізична особа, яка вчинила заборонене кримінальним законодавством діяння у віці, з якого може настати кримінальна відповідальність, і яка усвідомлювала суспільну небезпечність такого діяння і керувала ним [16, с. 123].

Наразі набуває актуальності дослідження особистості злочинця у сфері двох найбільших напрямків: соціально-демографічного та психологічного. Так, соціально-демографічний – включає стать, вік, сімейний стан, освіту, професію, галузь занять, соціально-матеріальне становище, можливість судимість, зв'язки з кримінальним світом; ознаки, що характеризують злочини з боку виконання функціонально-рольових обов'язків. До речі, соціально-демографічні ознаки особистості злочинця пов'язують з певними психологічними (соціально-психологічними) якостями та психікою. Це, наприклад, недостатній освітній рівень; недостатній інтелект; труднощі соціальної адаптації; емоційно-вольова нестійкість; підвищена імпульсивність, агресивність. Психологічний напрям особистості злочинця – це властивість і стан особистості, що виявляються у зв'язку із винесенням вироку суду, «які вплинули на механізм його злочинної поведінки та значущої для індивідуалізації покарання». Доцільно акцентувати на моральному рівні особистості, життєвій позиції, цінності орієнтації, рівні інтелектуального розвитку, оскільки керування власною поведінкою, комунікативні властивості особи злочинця – підґрунтя його здатності довільно регулювати поведінку. Це – емоційно-вольова стійкість, обумовлена особливостями нервової системи; провідні риси характеру; самооцінка, самоконтроль тощо [12, с. 89].

Слушною є думка А. Р. Ікаєва, що особа злочинця, як і будь-яка інша людина, має безліч різних ознак: соціальні зв'язки (політичні, трудові, побутові, сімейні тощо); морально-політичні якості (світогляд, спрямованість, переконання,

інтереси); психологічні властивості й особливості (інтелект, вольові якості, емоційні особливості, темперамент); демографічні та фізичні дані (стать, вік, стан здоров'я, біографія, життєвий досвід, освіта тощо) [17, с. 243].

Переважає більшість науковців у структурі особи злочинця структурними компонентами називають соціально-демографічну, кримінально-правову та морально-психологічну групи ознак. З огляду на вищевикладене, у нашому дослідженні в структурі особистості злочинців, що вчиняють злочини, передбачені ст. 263 КК України, ми проаналізуємо зазначені вище групи ознак.

Однак спершу зауважимо, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 263 КК України, є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. На законодавчому рівні поняття «фізична особа» затверджено в ст. 24 Цивільного кодексу України, у якій зазначено, що: «людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою» [18]. Зауважимо, що першою ознакою, яка характеризує суб'єкта складу кримінального правопорушення, є те, що ним може бути лише фізична особа [19, с. 122].

Вік у широкому розумінні – це календарний період, який відбувся від народження до будь-якого іншого хронологічного періоду в житті людини. У вузькому розумінні – це такий календарний період психофізіологічного розвитку особи, з яким пов'язані біологічні, соціально-психологічні та правові наслідки для юридичного статусу особи. Залежно від названих критеріїв виокремлюють такі види віку: біологічний (медичний); календарний (паспортний хронологічний); соціально-правовий. Для біологічного характерним є сукупність показників стану організму індивідуума порівняно з відповідними показниками здорових людей цього ж віку (даної епохи), географічних й економічних умов існування. Календарний вік людини визначається кількістю часу (у роках, місяцях, днях, годинах), який пройшов від дня народження до іншого вікового моменту. Соціально-правовий вік характеризується соціально-психологічними змінами, рівнем соціалізації особи, обсягом і змістом прав й обов'язків особи, змістом і характером відповідальності. Слід зазначити, що чинне кримінальне законодавство визначає вік кримінальної відповідальності. Мінімальна вікова межа, з якої настає кримінальна відповідальність, встановлюється відповідно до сукупності біологічних (рівень психічного та фізичного розвитку, інтелектуальних, вольових властивостей особи), соціологічних (рівень соціалізації особи) критеріїв, а також кримінологічних показників (поширеність певного виду діяння серед осіб цього віку, їх тяжкість тощо), принципів міжнародного та кримінального права. З техніко-юридичної точки зору мінімальний вік, з якого настає кримінальна відповідальність, може бути регламентований в законі двоюко: як загальна

норма до всіх видів кримінальних правопорушень (ч. 1 ст. 22 КК) або додаткова норма, яка передбачає вікові межі (ч. 2 ст. 22 КК). Логічно, що вік вчинення кримінального правопорушення як ознаку суб'єкта неможливо визначити без з'ясування часу вчинення кримінального правопорушення – факультативної ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення [20, с. 155–156].

Осудність – характеристика психічного стану особи, що передбачає здатність особи під час учинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. У контексті цього стану здатність під час учинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) полягає в здатності усвідомлювати фактичну сторону (об'єкт, суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки, у загальному вигляді – розвиток причинного зв'язку, обстановку тощо) та суспільну небезпечність діяння (здатність діяння заподіяти шкоду). Здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) є нерозривно пов'язаною зі здатністю керувати ними – можливість у разі необхідності за своєю волею утриматися від вчинення дії чи навпаки, вчинити її [21, с. 121].

Водночас осудність – це психічний стан особи, який полягає в її здатності за станом психічного здоров'я, за рівнем соціально-психологічного розвитку та соціалізації, а також за віком усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій, керувати ними під час вчинення кримінального правопорушення та нести у зв'язку з цим кримінальну відповідальність [20, с. 145].

Розглядаючи кримінологічну характеристику особистості злочинця, слід зазначити, що вікові особливості людини істотно впливають на формування її особи, адже вік значною мірою визначає фізичний стан індивіда, його поведінку й інтереси. Також вік впливає на можливості та перспективи здобуття освіти, створення сім'ї, визначення основоположних пріоритетів у житті, визначення життєво важливих потреб тощо. Без урахування цих особливостей ми не зможемо об'єктивно оцінити багато вчинків людини. Вік впливає на цілий комплекс питань кримінально-правового характеру, він є підставою для визнання особи суб'єктом злочину, а також критерієм визначення виду та розміру покарання. Також відомості про вік правопорушників необхідні для визначення змін у динаміці злочинності та здійсненні її профілактики. Саме тому в нашому дослідженні ми проаналізували динаміку змін у віковому складі злочинців за період з 2016 по 2022 роки.

Відповідно до аналізу статистичних даних Офісу Генерального прокурора України «Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення» [22], за період з 2016 року по листопад 2022 року право-

порушникам за ст. 263 КК України притаманне вчинення злочинних діянь у більш зрілому віці, переважно це особи віком від 30 років.

Найвагомішими у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є такі вікові категорії осіб: від 18 до 28 років – 18,3 %; від 29 до 39 років – 33,8 %; від 40 до 54 років – 34,4 %; Значно менші показники мають особи віком від 16 до 17 років – 0,5 %, від 55 до 59 років – 6,7 %, та віком від 60 і більше років – 6,2 %.

Зауважимо, що 2017 року виявлено одну особу віком до 14 років, яка вчинила злочин, передбачений ст. 263 КК, 2016 року – 5 таких осіб віком від 14 до 15 років, 2017 – 7 осіб, 2018 – 2, 2019 не виявлено жодної особи віком менше ніж 16 років, 2020 – 3, 2021 – 1, за 11 місяців 2022 – 2 особи. Ці дані свідчать про невеликий відсоток вчинених кримінальних правопорушень неповнолітніми особами віком до 16 років, однак не слід знецінювати той факт, що цю категорію злочинів, пов'язаних із використанням небезпечних для навколишніх предметів, вчиняють діти в такому віці.

За представлений у дослідженні період не відбувалося значних змін у віковому складі осіб, які вчинили злочини, передбачені ст. 263 КК України. Тому можна вважати, що зазначена нами вікова характеристика є сталою. Можна пов'язати це з тим, що у свідомості людей старшого віку, а це здебільшого особи, які народилися ще в 80–90 роках, вкоренилася думка про те, що наявність зброї, незалежно якими способами вона придбана, є одним із чинників впевненості у собі, захищеності, уседозволеності, престижності та заможності.

Громадянство. Шляхом аналізу статистичних даних виявлено, що злочини, передбачені ст. 263 КК України, вчиняють переважно громадяни України. Так, за досліджуваний нами період виявлено 26 724 особи – громадян України, що становить 98,3 % від загальної кількості виявлених осіб за цей вид злочину. Частка громадян іноземних держав, що вчинили незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, становить 1,6 % – 434 особи, осіб без громадянства, зокрема нелегальних мігрантів і біженців, – 37 осіб (0,1 %).

Стать. Аналіз розподілу виявлених правоохоронними органами осіб, що вчинили незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами дає змогу констатувати, що цей вид злочину вчиняють переважно чоловіки, частка яких становить 97,3 %. Відповідно до зібраних даних за період з 2016 року до листопада 2022 року серед загальної кількості виявлених осіб, що вчинили злочин за ст. 263 КК України, жінок лише 2,7 %. Слід зауважити, що в динаміці показник учинених жінками злочинів є відносно сталим (2016 рік –

2,5 %; 2017 – 3,1 %; 2018 – 3,1 %, 2019 – 2,7 %, 2020 – 2,6 %, 2021 – 2,5 %, 2022 (за 11 місяців) – 2,1 %). Очевидно, невеликий відсоток учинення жінками злочинів, пов'язаних зі зброєю, можна пояснити тим, що для поводження з такими предметами мають бути певні навички, вміння, а також фізичні зусилля, що притаманне переважно чоловікам.

Освіта. Вивчаючи освітній рівень, слід зазначити, що значною мірою соціальна цінність людини визначається рівнем освіти, який має вагомий вплив на формування життєвих установок й інтересів. Переважна більшість осіб, які вчиняють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, мають повну загальну середню та базову загальну середню освіту, загальна кількість виявлених осіб за досліджуваний період становить 63,8 %, особи, мають повну вищу та базову вищу освіту – 10 %, професійно технічну – 24,9 %, початкову загальну освіту або без освіти – 1,3 %.

Осіб з повною вищою чи базовою вищою освітою значно менше – усього 10 % від загальної кількості виявлених осіб. Цей факт свідчить про те, що більш освічені люди мають сприятливіші умови для адаптування в сучасному суспільстві, адже вони більш культурно розвинені. Низький освітній рівень і недостатня культура зумовлюють примітивність поглядів, вузький кругозір, спрощення інтересів, що зрештою спричиняє розвиток криміногенних тенденцій, і, відповідно, вчинення суспільно небезпечних і кримінально караних діянь. Протиправна поведінка деяких людей певним чином залежить від їхнього освітнього рівня.

Отримані дані свідчать про відносно високий рівень освіти в осіб, які вчиняють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Їх не можна назвати слабо освіченими, адже це здебільшого особи культурні з огляду обізнаності до вмінь і навичок поводження зі зброєю. Як показує практика, особи, які використовують зброю для своїх злочинних цілей, переважно знають, як нею користуватися, та усвідомлюють настання суспільно небезпечних наслідків її незаконного застосування та використання. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами потребує особливих вмінь і навичок поводження з ними, оскільки не кожна особа наділена знаннями щодо зброєзнавства.

Рід занять. Аналізуючи соціальне становище та рід занять осіб, які вчиняють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, ми дійшли висновку, що найбільшу категорію становлять працездатні особи, які не працюють і не навчаються – 71,7 %. Загалом із 13 788 засуджених осіб за весь досліджуваний період зазначених вище осіб – 9 886, лише 9 % – робітники, 6,6 % – пенсіонери чи

інваліди, 4,5 % – військовослужбовці, особи, які мали іншу сферу занять – 2,8 %, безробітні – 1,4 %, приватні підприємці – 1,4 %.

Морально-психологічні ознаки осіб, що вчиняють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Особистість людини є однією з найактуальніших проблем кримінології та юридичної психології, в межах яких належне дослідження особистості зумовлює пояснення девіантної та віктимної поведінки людини та груп людей, прогнозування цієї поведінки з метою розробки адекватних законних заходів профілактичного впливу на осередки порушення кримінально-правового законодавства [23, с. 244].

Кожна людина є індивідуальною та неповторною. Особистість має індивідуальні властивості. Водночас можна зазначити психологічну структуру особистості, яка охоплює: 1) темперамент (психологічні властивості, що визначають динаміку її проявів у діяльності; система природних властивостей); 2) характер (психологічні властивості особистості, що визначають ставлення до соціального середовища; сукупність відносин і особливостей соціально набутої поведінки); 3) спрямованість (психологічні властивості особистості, що визначають активний характер відносин і дій людини; система потреб, інтересів й ідеалів); 4) здібності (психологічні властивості особистості, що є потенційними можливостями людини у виконанні діяльності; ступінь пристосованості до вимог певної діяльності) [24, с. 40].

У процесі роботи та спілкування з особами, які вчинили злочини проти громадської безпеки, здебільшого слід зважати на такі індивідуальні властивості, як: темперамент, характер, спрямованість і здібності особи.

Темперамент (від лат. *temperamentum* – належне співвідношення частин, домірність) – характеристика індивіда з боку його динамічних особливостей: інтенсивності, швидкості, темпу, ритму психічних процесів і станів [24, с. 40].

Темперамент – характеристика індивіда щодо динамічних особливостей його психічної діяльності (темпу, ритму, інтенсивності психічних процесів і станів). Наукові дослідження засвідчили, що темперамент людини обумовлений її біологічними (фізіологічними) особливостями. Академік, лауреат Нобелівської премії І. Павлов експериментально встановив, що темперамент залежить від особливостей вищої нервової діяльності, основних процесів – збудження і гальмування – і від їх співвідношення. Він довів, що процеси збудження та гальмування в різних людей можуть відрізнятися за силою, рухомістю, врівноваженістю [25, с. 44].

Розрізняють чотири типи темпераменту: холеричний, сангвінічний, флегматичний і меланхолійний.

Сангвінік – це живий, рухливий, гарячий, дуже продуктивний тип людини, але лише за умови великої кількості цікавих справ, тобто постійного збудження. Така особа швидко реагує на зовнішні подразники та прагне зміни вражень. Невдачі та неприємності переживає порівняно легко. Настрої сангвініка мінливі, але переважає серед них почуття душевної рівноваги, добробуту. Товариський, має різноманітну та багату міміку, швидкий темп мови. *Холерик* – як правило, поривчастий, швидкий, нетерплячий. Відрізняється високою реактивністю й активністю. Швидкий психічний темп переживань. Реактивність переважає над активністю. Тому він винятково пристрасний в роботі, але часто неврівноважений, схильний до різкої зміни настроїв, емоційних спалахів, за недостатньої вихованості – запальний і різкий. Дуже товариський; мова швидка, енергійна, яка супроводжується яскравою мімікою та жестами. *Флегматик* – це людина, на перший погляд, спокійна та врівноважена, повільна та неповоротка, незворушна. Зовні почуття, настрої, як правило, стійкі, емоції свої виражає у виняткових випадках. Довго приймає рішення, але проявляє наполегливість у його виконанні. Взавшись за будь-яку справу, доводить її до кінця. Важко змінює один вид діяльності на інший, відчуває складнощі в адаптації до нової обстановки. У спілкуванні вибірково, мова зважена, емоції скупі. Так, І. Павлов називав флегматиків «трударями життя». *Меланхоліком* називають людину, схильну до глибоких переживань, болісно чутливу, з пониженою активністю, з нестійкою увагою. Меланхолік уразливий, недовірливий, болісно реагує на найменші образи, замкнутий. Як вважав І. Павлов, він чи не найнещасніший серед інших людей. Для меланхоліка кожне явище життя стає гальмівним його агентом, він ні в що не вірить, ні на що не сподівається, в усьому бачить й очікує погане, небезпечне. За несприятливих обставин у меланхоліка може розвинути відчуженість. У контакт з іншими людьми входить дуже вибірково. Мова в'яла, міміка та жести часто відсутні [25, с. 45].

Зауважимо, що холерик як особа, яка вирізняється підвищеною збудливістю, дратівливістю, конфліктністю й імпульсивністю, частіше вчиняє розбої, тяжкі тілесні ушкодження та вбивства за допомогою зброї. Якщо ж брати до уваги особу злочинця, який вчиняє виключно незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, з огляду на судово-слідчу практику, можна сказати, що зазначений злочин вчиняють здебільшого раціональні люди, а не імпульсивні. Зазвичай особи, які незаконно здійснюють придбання, носіння, зберігання вогнепальної зброї чи бойових припасів, а також виготовлення чи ремонт холодної зброї, вірять лише у власні сили, скептично

ставляться до навколишніх та мають на меті у випадку необхідності мати зброю про всяк випадок.

Людина є носієм різноманітних рис характеру, як позитивних, так і негативних. Це й цілеспрямованість, сміливість, наполегливість, жадібність, мстивість тощо. Переважання якогось із них визначає той чи інший тип поведінки людини. Людина, яка незаконно поводить себе зі зброєю, зазвичай цілеспрямована, смілива та рішуча, адже, як показує слідча практика, особа зі слабким характером до зброї ставиться боязко та зазвичай, якщо й вчиняє протиправні дії, то без її використання чи застосування.

Особа, яка вчиняє незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, має стійкий і рішучий характер, вона свідомо стає на протиправний шлях. Переважно обвинувачені особи в судовому процесі визнають свої протиправні дії.

Вагоме значення має аналіз системи потреб й інтересів осіб, які вчиняють злочин, передбачений ст. 263 КК України. Зазвичай особи, які незаконно поводяться зі зброєю, не працюють, тобто вони не мають конкретно визначеного напрямку діяльності. Як ми вже зазначали, переважна більшість правопорушників є працездатними, однак непрацюючими людьми. Можна припустити, що ці люди негативно ставляться до праці, у них не розвинуті такі соціальні потреби, як праця. Зазначене свідчить, що дії правопорушника, наприклад, незаконне носіння вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263 КК), може перерости у вчинення більш тяжких, наприклад, корисливо-насильницьких злочинів із застосуванням зброї чи бойових припасів.

Також значна кількість правопорушників незаконно зберігає зброю вдома просто для того, аби вона була, для «інтересу», або для самозахисту. Так, науковець Є. В. Кізіменко навів авторську типологію особи злочинця досліджуваного нами злочину, наділивши їх у відсотковому співвідношенні такими ознаками:

1) кримінально-інструментальний тип (25 %). Так, дослідник стверджує, що особа вказаного типу здебільшого вчиняє такі агресивно-насильницькі злочини: умисні вбивства, розбої, терористичні акти тощо;

2) корисливий тип (45 %), що охоплює такі підтипи: комерційний (38 %), «чорні археологи» (7 %). На думку автора, особи представлених підтипів переважно ставляться до зброї як до джерела отримання матеріальної вигоди;

3) «колекціонери» (5 %). У зазначеного типу особи злочинця інтерес до зброї, бажання володіти зброєю є основним мотивом вчинення злочину, а її придбання, зберігання – суттю та кінцевим етапом злочинної поведінки;

4) нігілістичний тип (15 %). Автор представив такі підтипи: «Сек'юриті» (13 %). Основним мотивом вчинення злочину зазначеного типу, зі

слів автора, є бажання володіти зброєю як предметом, що дає почуття сили, впевненості, безпеки. До таких осіб він відносить військово-службовців, що проходять або завершили службу в зоні АТО, ООС; волонтерів, які за родом своєї діяльності перебувають на небезпечних територіях; «Хантери» (2 %); осіб, що незаконно поводяться зі зброєю для реалізації потреб у полюванні, риболовлі, спортивного інтересу під час стрільби [26].

Слушною є думка Є. В. Кізіменка щодо інтересів правопорушників, які вчиняють злочини, передбачені ст. 263 КК, адже для осіб, які вміють поводитися з предметами, що несуть небезпеку, існує так званий «спортивний інтерес» – мати у власності зазначені предмети. Особи, які вміло поводяться зі зброєю та знають її основні тактико-технічні характеристики, вважають за потребу мати її у своєму володінні, це не завжди означає, що метою буде її обов'язкове застосування чи використання.

Кримінально-правова характеристика особи злочинця, який вчиняє злочин, передбачений ст. 263 КК України.

Кримінально-правовий елемент варто розглядати як найважливіший у розумінні особи злочинця. Саме кримінально-правова характеристика відображає ступінь деформації особистості, її особливі властивості, дозволяє визначити найбільш істотні ознаки злочинців. «До їх числа належать: характер вчиненого кримінального правопорушення, роль під час вчинення кримінального правопорушення, дані про минулу злочинну діяльність, спрямованість і мотивація злочинних дій, тривалість й інтенсивність злочинної діяльності, ступінь підготовленості до кримінального правопорушення, ставлення до злочинних наслідків, наявність судимості». Дані про судимість можуть схарактеризувати стійкість антигромадської спрямованості поведінки, поглядів, навичок, звичок, що проявляються найбільш активно в повторному вчиненні кримінального правопорушення.

Кримінально-правова характеристика особи злочинця – це дані про спрямованість і мотивацію злочинної поведінки, а також одноосібний чи груповий характер вчинених дій, форму співучасті, наявність судимостей тощо. Цей вид характеристики, властивий виключно особі злочинця. Згідно з Кримінальним кодексом, а саме ч. 1 п. 3 ст. 65 у разі призначення покарання слід обов'язково враховувати ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного й обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання.

Співучасть. Досліджуючи дані судової статистики «Про склад засуджених осіб» [27] щодо злочинів передбачених ст. 263 КК, у період з 2016 по 2021 роки виявлено, що цей злочин вчиняють переважно одноосібно. Однак є незначні випадки

вчинення його в складі групи або організованої групи. Встановлено, що в цей же період за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами засуджено 13 788 осіб, з них 183 особи вчинили злочин у складі групи та 23 особи – у складі організованої групи.

Судимість. На момент учинення злочину засуджені особи мали незняту та непогашену судимість: у 2016 – 19,7 %, 2017 – 18,4 %, 2018 – 19 %, 2019 – 19,6 %, 2020 – 17,5 %, 2021 – 16 %. Ці обставини мають обтяжуючий характер, адже вчинення нового протиправного діяння особою, яка має судимість за умисний злочин, визнається рецидивом. Особа, яка має незняту або непогашену судимість, вчиняючи новий злочин, свідомо вказує на свій антисуспільний характер дій. Такі особи здебільшого мають антисоціальні настанови та є суспільно-небезпечними. Встановлено, що за період з 2016 по 2021 роки засуджено 2 553 особи, які мали обтяжуючий характер, з них 183 особи мали судимість за злочини проти життя чи здоров'я особи, 9 осіб – проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, 1578 – проти власності, 40 – проти безпеки руху та експлуатації транспорту, 73 – проти громадського порядку, моральності, 445 – пов'язані з наркотиками, 225 осіб мали судимість за вчинення інших злочинів.

Крім того, є незначний відсоток осіб, які раніше вчинили злочин, але були звільнені від кримінальної відповідальності – 0,4 %, які судилися, але визнані такими, що не мають судимості – 6,6 %, які судилися, але судимість погашена чи знята – 11,4 %.

Відповідно до п. 13 ст. 67 КК України, визначено таку обставину, яка обтяжує покарання: «вчинення кримінального правопорушення особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів».

Дослідниця Ю. Лимаренко зазначає, що вживання спиртних напоїв деструктивно впливає на поведінку та можливість об'єктивно оцінювати оточуючу обстановку, керувати своїми діями та усвідомлювати їх наслідки. Тривале зловживання алкоголем запускає в організмі людини незворотні процеси, які можуть стати причиною багатьох захворювань і спричинити навіть летальний випадок. Поряд з непоправною шкодою здоров'ю вплив алкоголю на мозок небезпечний ще й тим, що в стані алкогольного сп'яніння підвищується рівень агресивності й антисоціальних настроїв особи. У стані алкогольного сп'яніння часто вчиняють кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, проти громадського порядку й моральності. У стані сп'яніння особа недостатньо відчуває протиправність вчинюваних нею діянь, але в змозі керувати своїми діями, через

що вчинення злочину в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння є обтяжуючою обставиною під час призначення покарання [28, с. 248].

Також встановлено, що за досліджуваний період із 13 788 засуджених осіб у стані алкогольного сп'яніння на момент вчинення злочину було 452 особи, у стані наркотичного сп'яніння – 22 особи. Наведені дані свідчать про відсутність в осіб, які вчиняють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами таких видів залежності, як алкоголізм і наркоманія.

Наукова новизна

Складено кримінологічний портрет особистості злочинця, який вчиняє злочини, передбачені ст. 263 КК України. Виокремлено соціально-демографічні, морально-психологічні та кримінально-правові ознаки особистості злочинця.

Висновки

Відповідно до проведеного дослідження встановлено, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 263 КК України, є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Визначено кримінологічний і психологічний портрет особистості злочинця, який вчиняє незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Доведено, що здебільшого це чоловіки віком від 30 років, громадяни України, які мають достатньо високий рівень освіти (повна загальна середня або базова загальна середня). Це особи, які переважно негативно ставляться до роботи, у них не розвинуті такі соціальні потреби, як праця. Згідно з офіційною статистикою, особи, які вчиняють злочини, передбачені ст. 263 КК

України, мають незняту або непогашену судимість переважно за вчинення злочинів проти власності. Такі дані свідчать про відсутність у зазначених осіб інтересу до заробітку грошових коштів у законний спосіб для задоволення власних потреб. Встановлено, що передусім це працездатна, однак не працююча особа, яка не має схильності до вживання алкогольних чи наркотичних засобів і чітко усвідомлює факт учинення злочину та ступінь його суспільної небезпеки. Зазвичай цю категорію злочинців особи вчиняють одноосібно, відповідно до проведеного дослідження встановлено невеликий відсоток вчинення злочину в складі групи чи організованої групи.

З психологічної точки зору для такої особи характерний доволі високий рівень інтелекту, цілеспрямованість, сміливість і рішучість, оскільки, як показує слідча практика, особа зі слабким характером до зброї ставиться боязко та, зазвичай, якщо й вчиняє протиправні дії, то без її використання. У неї домінують індивідуально-егоїстичні переконання та матеріально-біологічні потреби, а також зневажливе ставлення до законів. Це переважно раціональні, а не імпульсивні особи, які мають меланхолійно-флегматичний тип темпераменту, вірять лише у власні сили, скептично ставляться до оточуючих і мають на меті тримати зброю про всяк випадок. Специфічними елементами особи злочинця є інтерес до зброї як до особливого предмету матеріального світу. Також зазначеній особі притаманні різні мотиви діянь щодо незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, серед яких основними є корисливий, побутовий і нігілістичний.

REFERENCES

- [1] Tymoshenko, V.I. (2015). *Psykhologichna kontsepsiia osobystosti subiekta zlochyну* [Psychological concept of the personality of the subject of the crime]. *Biuletен Ministerstva yustytstii Ukrainy, Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 3(161), 79-85 [in Ukrainian].
- [2] Dzhuzha, O.M., & Horlach, S.V. (2014). *Zlochynets abo osoba, yaka vchynyla zlochyну (porivnialnyi analiz)* [The criminal or the person who committed the crime (comparative analysis)]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs*, 2, 15-21 [in Ukrainian].
- [3] Denysov, S.F. (2020). *Osoba zlochyntsia u kryminolohichnii teorii Ukrainy* [The identity of the criminal in the criminological theory of Ukraine]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy, Criminological Association of Ukraine*, 1(22), 152-159 [in Ukrainian].
- [4] Kryshchak, S.V. (2018). *Kryminolohichna kharakterystyka osoby zlochyntsia, yakyi vchyniaie zlochyну u sferi nezakonnoho obihu narkotychnykh zasobiv, psykhotroponykh rehovyn, yikh analogiv abo prekursoriv* [Criminological characteristics of a criminal who commits crimes in the field of illegal trafficking of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors]. *Molodyi vchenyi, A young scientist*, 12(64), 498-502. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-114> [in Ukrainian].
- [5] Vasyliiev, A.A., Hladkova, Ye.O., & Zhytnyi, O.O. (et al.). (2020). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna* [Criminal law of Ukraine. General part]. O.M. Lytvynova (Eds.). Kharkiv: Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].
- [6] Boiko, L.V. *Subiekt zlochyну: porivnialno-pravovyi aspekt* [The subject of the crime: a comparative legal aspect]. Retrieved from <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55360/1/%d0%94%d0%b8%d0%bf%d0%bb%d0%be%d0%bc%20%d0%91%d0%be%d0%b9%d0%ba%d0%be%20%d0%9b.%d0%92..pdf> [in Ukrainian].
- [7] Bychenko, Yu.V. (2022). *Osoba, yaka pidliahaie kryminalnii vidpovidalnosti (subiekt kryminalnoho pravoporushennia)* [A person who is subject to criminal liability (the subject of a criminal offense)]. *Problemy ta*

- perspektyvy rozvytku ukrainskoi nauky, Problems and prospects of the development of Ukrainian science: Proceedings of the International Scientific and Practical Internet Conference* (pp. 7-8). Chernivtsi. Retrieved from https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/10/Chernivtsi_141022.pdf#page=7 [in Ukrainian].
- [8] Danshin, I.N. (2005). *Obshcheteoreticheskie problemy kriminologii [General theoretical problems of criminology]*. Kharkov: Prapor [in Russian].
- [9] Zakaliuk, A.P. (2007). *Kurs suchasnoi ukrainskoi kryminolohii: teoriia i praktyka [Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice]*. (Vol. 1-3). Kyiv: In Yure [in Ukrainian].
- [10] Holina, V.V., Holovkin, B.M., & Valuiska, M.Yu. (et al.). (2014). *Kryminolohiia: Zahalna ta Osoblyva chastyna [Criminology: General and Special parts]*. V.V. Holina, B.M. Holovkin (Eds.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- [11] Danshin, I.N. (1988). *Prestupnost: poniatie i obshchaia kharakteristika, prichiny i usloviia [Crime: concept and general characteristics, causes and conditions]*. Kiev: UMK VO pri Minvuzu USSR [in Russian].
- [12] Katsavets, R.S. (2019). *Psykholohichni osoblyvosti zlochyynnoi povedinky. Psykholohiia osobystosti zlochyntsia [Psychological features of criminal behavior. Psychology of the personality of the criminal]*. *Dictum Factum*, 2, 85-90. DOI: <https://doi.org/000-0001-8762-7524> [in Ukrainian].
- [13] Chornei, S.V. (2012). *Poniattia subiekta zlochyynu [The concept of the subject of the crime]*. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu Scientific Bulletin of Chernivtsi University*, 618, 125-128 [in Ukrainian].
- [14] Matiienko, T.V. *Lektsiia do temy "Psykhika ta svidomist" [Lecture on the topic "Psyche and consciousness"]*. Retrieved from <http://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/lek-2.2018-jur-psykholohiia.pdf> [in Ukrainian].
- [15] Korkos, Ya.O. (2022). *Kontseptualnyi zmist katehorii "svidomist" u zarubizhnii psykholohii [Conceptual content of the category "consciousness" in foreign psychology]*. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu, Scientific Bulletin of Kherson State University*, 1, 11-17. DOI: 10.32999/ksu2312-3206/2022-1-2 [in Ukrainian].
- [16] Matyshevskiy, P.S. (2001). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine. General part]*. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].
- [17] Ikaiev, A.R. (2019). *Osoba zlochyntsia ta osoba poterpiloho u strukturi kryminalistychnoi kharakterystyky vtiahnennia nepovnolitnikh u zlochyynu diialnist [The identity of the criminal and the identity of the victim in the structure of the forensic characteristics of the involvement of minors in criminal activity]*. *Naukovyi visnyk publicnogo ta pryvatnogo prava, Scientific bulletin of public and private law*, 5(2), 241-246. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.5-2.43> [in Ukrainian].
- [18] Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: vid 16 sich. 2003 r. No. 435-IV [Civil Code of Ukraine from January 16, 2003, No. 435-IV]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].
- [19] Oliinyk, Kh.V. (2021). *Osoblyvosti subiekta skladiv zlochyyniv, yaki poliahaiut u propahandi, planuvanni, pidhotovtsi, rozviazuvanni ta vedenni ahresyvnoi viiny [Features of the subject of the composition of crimes, which consist in propaganda, planning, preparation, resolution and waging of an aggressive war]*. *Yevropeiski perspektyvy, European perspectives*, 3, 121-126. DOI: <https://doi.org/10.32782/EP.2021.3.18> [in Ukrainian].
- [20] Konopelskyi, V.Ya., & Merkulova, V.O. (Eds.). (2021). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine. General part]*. Odesa, ODUVS [in Ukrainian].
- [21] Vasyliiev, A.A., Hladkova, Ye.O., & Zhytnyi, O.O. (et al.). (2020). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Criminal law of Ukraine. General part]*. O.M. Lytvynova (eds.). Kharkiv: Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].
- [22] *Statystychna informatsiia ofisu Heneralnogo prokurora Ukrainy "Pro osib, yaki vchynly kryminalni pravoporushennia (2016-2022 rr.)" [Statistical information of the Office of the Prosecutor General of Ukraine "About persons who have committed criminal offenses (2016-2022)"]*. (n.d.). www.gp.gov.ua. Retrieved from <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat> [in Ukrainian].
- [23] Hladkyi, V.V. (2019). *Moralno-psykholohichni rysy zlochyntsia [Moral and psychological features of the criminal]*. *Osobystist, suspilstvo, zakon, Personality, society, law: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 244-247). Kharkiv: Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3187699> [in Ukrainian].
- [24] Konovalova, V.O., & Shepitko, V.Yu. (2008). *Yurydychna psykholohiia [Legal psychology]* (2nd ed., rev.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- [25] Bed, V.V. (2002). *Yurydychna psykholohiia [Legal psychology]*. Lviv: Novyi svit; Kyiv: Karavela [in Ukrainian].
- [26] Kizimenko, Ye.V. (2019). *Nezakonne povodzhennia zi zbroieiu, boiovymy prypasamy abo vybukhovymy rechovynamy: kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia (st. 263 KK Ukrainy) [Illegal handling of weapons, ammunition or explosives: criminological characteristics and prevention (Article 263 of the Criminal Code of Ukraine)]*. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- [27] *Statystychna informatsiia Sudovoi vlady Ukrainy "Pro sklad zasudzhenykh (2016-2021 rr.)" [Statistical information of the Judiciary of Ukraine "About the composition of convicts (2016-2021)"]*. (n.d.). court.gov.ua. Retrieved from https://court.gov.ua/inshes/sudova_statystyka/zvitnist_21 [in Ukrainian].
- [28] Lymarenko, Yu. (2020). *Kryminolohichna kharakterystyka osobystosti, yaka vchynyla domashnie nasylstvo [Criminological characteristics of the person who committed domestic violence]*. *KELM*, 6(4), 245-252. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.1.39> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Тимошенко В. І. Психологічна концепція особистості суб'єкта злочину. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 3 (161). С. 79–85.
- [2] Джужа О. М., Горлач С. В. Злочинець або особа, яка вчинила злочин (порівняльний аналіз). *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 15–21.
- [3] Денисов С. Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 152–159.
- [4] Криштоп С. В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, який вчиняє злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. *Молодий вчений*. 2018. № 12 (64). С. 498–502. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-114>.
- [5] Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 428 с.
- [6] Бойко Л. В. Суб'єкт злочину: порівняльно-правовий аспект. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55360/1/%d0%94%d0%b8%d0%bf%d0%bb%d0%be%d0%bc%20%d0%91%d0%be%d0%b9%d0%ba%d0%be%20%d0%9b.%d0%92.pdf>.
- [7] Биченко Ю. В. Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт кримінального правопорушення). *Проблеми та перспективи розвитку української науки : ХСІХ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Чернівці, 14 жовт. 2022 р.)*. Чернівці, 2022. С. 7–8. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/10/Chernivtsi_141022.pdf#page=7.
- [8] Даньшин И. Н. Общетеоретические проблемы криминологии : монография. Харьков : Прапор, 2005. 224 с.
- [9] Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. 424 с.
- [10] Криминологія: Загальна та Особлива частини : підручник / [В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.] ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 513 с.
- [11] Даньшин И. Н. Преступность: понятие и общая характеристика, причины и условия : учеб. пособие. Киев : УМК ВО при Минвузу УССР, 1988. 88 с.
- [12] Кацавець Р. С. Психологічні особливості злочинної поведінки. Психологія особистості злочинця. *Dictum Factum*. 2019. № 2. С. 85–90. DOI: <https://doi.org/000-0001-8762-7524>.
- [13] Чорней С. В. Поняття суб'єкта злочину. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2012. Вип. 618. С. 125–128.
- [14] Матієнко Т. В. Лекція до теми «Психіка та свідомість». URL: <http://oduvs.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/lek-2.2018-jur-psychologija.pdf>.
- [15] Коркос Я. О. Концептуальний зміст категорії «свідомість» у зарубіжній психології. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. № 1. С. 11–17. DOI: [10.32999/ksu2312-3206/2022-1-2](https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2022-1-2).
- [16] Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Київ : А.С.К., 2001. 352 с.
- [17] Ікаєв А. Р. Особа злочинця та особа потерпілого у структурі криміналістичної характеристики втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 5. Т. 2. С. 241–246. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.5-2.43>.
- [18] Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
- [19] Олійник Х. В. Особливості суб'єкта складів злочинів, які полягають у пропаганді, плануванні, підготовці, розв'язуванні та веденні агресивної війни. *Європейські перспективи*. 2021. № 3. С. 121–126. DOI: <https://doi.org/10.32782/EP.2021.3.18>.
- [20] Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса : ОДУВС, 2021. 452 с.
- [21] Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 428 с.
- [22] Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення (2016–2022 рр.) : статистична інформація офісу Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>.
- [23] Гладкий В. В. Морально-психологічні риси злочинця. *Особистість, суспільство, закон* : тези доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті С. П. Бочарової (Харків, 25 квіт. 2019 р.). Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2019. С. 244–247. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3187699>.
- [24] Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2008. 240 с.
- [25] Бедь В. В. Юридична психологія : навч. посіб. Львів : Новий світ ; Київ : Каравела, 2002. 376 с.
- [26] Кізіменко Є. В. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: криминологічна характеристика та запобігання (ст. 263 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 229 с.
- [27] Про склад засуджених (2016–2021 рр.) : статистична інформація Судової влади України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21.
- [28] Лимаренко Ю. Криминологічна характеристика особистості, яка вчинила домашнє насильство. *KELM*. 2020. № 6 (4). С. 245–252. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.1.39>.

Стаття надійшла до редколегії 29.09.2022

Velychenko L. – Postgraduate Student of the Department of Legal Psychology of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1476-2615>

Psychology of the Personality of the Criminal as a Subject of Illegal Arms and Ammunition Trafficking

The **main** purpose of this work is to study the psychology of the personality of a criminal as a subject of illegal handling of weapons and ammunition by establishing his criminological features. **Methodology.** In the process of research, both general scientific and special-legal methods were used: comparative legal, system-structural and system analysis methods. The **scientific novelty** lies in the fact that the article analyzes criminological groups of features that characterize the personality of a criminal who commits illegal handling of weapons, ammunition or explosives. Through the analysis of scientific approaches to the issue under study, as well as the study of statistical data on crimes committed under Art. 263 of the Criminal Code of Ukraine and criminal proceedings, we had the opportunity to identify the socio-demographic, moral, psychological and criminal law signs of the personality of the offender and draw up his criminological portrait. **Conclusions.** The study of the characteristics of a person who has committed a criminal offense is essential for establishing objective truth in the course of a pre-trial investigation. Without a qualitative analysis of the causes of the criminal behavior of a person, it is impossible to fully and comprehensively establish the details of the commission of a crime, as well as to prove the guilt of the person in the committed act. That is why the definition of the typology of the personality of a criminal who commits illegal handling of weapons, ammunition or explosives will allow you to quickly, fully and impartially carry out a high-quality pre-trial investigation in this category of crimes, as well as preventive measures to counter this phenomenon. The data obtained can be used to develop recommendations for combating crimes against public safety.

Keywords: illegal handling of weapons; identity of the offender; citizenship; age; criminal record.